

NASELJAVANJE BUNJEVACA KRMPOČANA U SENJSKOJ PLANINI I PRIMORJU U PRVOJ POLOVICI XII. STOLJEĆA

STJEPAN PAVIČIĆ — ANTE GLAVIČIĆ

I.

Krajem XV. i početkom XVI. stoljeća senjska okolica, Lika, Krbava, Gacka i Podgorje posve su opustjeli uslijed stalne turske opasnosti. Iz tog kraja, osim iz utvrđenih mjesta Ledenice, Starigrad senjski, Jablanac i Karlobag, starosjedioci čakavci (njih gotovo više od 60.000) do 1.530 iselili su zbog sigurnosti u zapadne i sjeverne krajeve zemlje. U Gorskom kotaru, u kraju oko Fužina i Liča, također je bilo dosta napuštenog i nenaseljenog zemljišta, s kojega su se starosjedioci do 1.530. također raselili pred Turcima. Da se ti opustjeli senjski i ličko-fužinski krajevi ožive a time da se barem na neki način ojača obrana od Turaka, koji su se u ove krajeve još uvijek zalijetali, krajiške su vlasti od kraja XVI. do početka XVII. st. počele na njih naseljavati prebjege koji su uskočili na naš slobodni teritorij iz istočnih turskih ili mletačkih strana. Godine 1605. velika grupa našega naroda digla se iz okolice Zemunika (Lički sandžakat) te uz pomoć krajiške vojske preko Senja došla i naselila se na ličkom polju, na posjedu vlastele Nikole i Jurja Zrinskog.

Odmah nakon dolaska svi su doseljenici sa svojim vojvodama u hreljinskoj crkvi sv. Jurja položili zakletvu vjernosti i poštenja svojim novim gospodarima.

Prema sačuvanom opisu te prisege lijepo se vidi brojno stanje i podjela na rodove i obitelji. Najveća skupina bila je oko njihova kneza Damjana Krmpočana i njegova sinovca Tadije, koji već tada nosi prezime Krmpotić. Prema ovom imenu uskoro su i svi ostali doseljenici označeni kao Krmpočani — toponomastik koji su donijeli sa sobom iz Zemunika, gdje i danas postoji istoimeni bunar i selo.

U početku su knezovi Zrinski bili vrlo susretljivi i pomagali doseljenicima uskocima hranom, i u izgradnji njihovih kuća, crkve i jednog utvrđenja u koje bi se mogli skloniti za vrijeme turske opasnosti. Malo zatim, Zrinski su od svojih podanika počeli tražiti ispunjavanje određenih kmetskih obveza, na koje oni nisu navikli ni u starom kraju, pa je zato dolazilo do ozbiljnih razmirica, zbog čega su i krajiške vlasti morale intervenirati i priznati ovim uskocima njihova stara prava i način života. Tom su prilikom ovi Krmpočani-Bunjevci dobili i svoga kapetana u osobi Ivana Novakovića, poznatijeg kao Ivan Vlatković, koji je postao jedan od najvećih uskočkih i hrvatskih junaka što ih je opjevala narodna pjesma.

Velike hladnoće i magle gorovitog ličkog podneblja te odnos Zrinskih prema doseljenicima kao prema kmetovima nagnali su ove Bunjevce da se vrlo rano počnu seliti prema jugu i zapadu, u šumovite još nenaseljene predjele oko Ledenica i Krmpota, a na jugoistok po čitavoj senjskoj planini. I ovdje, u novom kraju, ovi doseljenici stalno su izazivali nesuglasice sa Senjanima i Ledeničanima, jer su ovima uzimali livade, pašnjake, pa i stoku.

Zbog svih tih neprilika 1614. i 1615. u dva navrata više od polovice ovih doseljenika Krmpočana ponovo se vratilo na mletački teritorij — u Kotare.

Malo iza toga, početkom 1627. od Posedarja, Vinjerca i Ražanca prebjegla je na hrvatsko kopno nova grupa uskoka, koji preko Starigrada i Senja dođu u Lič. Bile su to obitelji: Blažević, Deranje, Filipović, Jovanović, Krpan, Pavelić, Pavličević, Peričić, Prpić, Radošević, Starčević, Sojat, Tomičić, Tomić, Tomljenović, Tomljanović i Vukelić. Ovi novi doseljenici u Lič bili su također štokavci ikavskog narječja i nove akcentuacije, govora podrijetlom od Dinare, Svilaje i Moseča, gornje Krke i Čikole, koji su Vlasi stočari i ratari donijeli sa sobom s ovih planina u XIV, XV. i XVI. st., kada su naselili krajeve oko Vinjerca i Posedarja, gdje još i danas ima njihovih potomaka s istim prezimenom. Da ponovno ne bi došlo do nesporazuma, iste g. 1627. krajiške vlasti podijelile su senjske planine na posjede između Senjana, Ledničana i Bunjevaca, doseljenih sada iz Liča. Ovi Bunjevci dobili su dosta prostrana područja, dosta dobre oraće zemlje i pašnjaka, koji su se prostirali po planini južno od Ledenica sve do Senja i Vratnika, a uz more od Žrnovnice pa do Sv. Jelene—Pijavice. Tada su ovi Bunjevci naselili i osnovali većinu mjesta oko Ledenica, Povila, Klenovice, Smokvice, Drinka, Ruševa, i na jug sve do Kozice, Sv. Ilije, Vodne drage, Sibirja, Sv. Jelene, a gore po planini od Zabukovca, Bile, Šušnja, Alana, Krivog Puta, Mrzlog Dola, Francikovca i Veljuna. U to vrijeme vojvoda ovih doseljenika bio je Pavle Butorac.

Središnje i glavno naselje ovih doseljenika bilo je oko stare crkve Sv. Jakova, a zvalo se već 1639. Krmpote, pa su prema tome i doseljenike prozvali Krmpočani, a i Jakovari. U svakom slučaju ovi su Bunjevci u razdoblju od 1627. do 1660. stekli prostrana zemljišta plodne zemlje, livada, pašnjaka i šume, što je u potpunosti odgovaralo njihovu načinu stočarenja i zemljoradnje, pa su se u ovom gorovitom kraju bez nekih teških obveza lijepo i mirno razvijali.

Brojnije bunjevačke obitelji koje su naselile područje Krivoga Puta, teritorij bivše općine Krivoputske satnije bile su Prpići, Tomljanovići, Sojati, Špalji, Pavelići, Blaževići i drugi.

U to vrijeme čitav je kraj južno od Senja pa do Karlobaga uglavnom nenaseljen, i zato su 1645. krajiške vlasti dovele nove uskoke od Jasenica i naselile ih u Sv. Jurju i bližoj okolini. I ovi doseljenici, navikli slobodnom životu, uskoro su se pobunili na teške krajiške uvjete života, pa su odbjegli natrag na mletački teritorij. G. 1655. u Sv. Jurju ponovno su se naselili novi doseljenici iz okolice Obrovca, Karina i Zelengrada. I oni su se također 1674. zbog krute austrijske uprave i gorovitosti kraja ponovno vratili na mletački teritorij.

Malo iza toga ista ta skupina ljudi 1677. ponovno je prebjegla na kopno i preko Večke kule i Karlobaga došla u Sv. Juraj, gotovo na svoja stara ognji-

šta. Bile su to obitelji: Anić, Antić, Babić, Bralić, Buljević, Devčić, Dujmešić, Glavaš, Katalinić, Lemić, Margeta, Miljanić, Milošević, Miškulin, Modrić, Nečić, Popović, Rogić, Rončević, Samardžija, Tomaić, Žarković, Žakulja i Žunac. Odavde su uskoro ovi doseljenici počeli seliti i osvajati planinske predjele osnivajući naselja na položajima današnjih Oltara, Hrnotina, Stolca, preko Vratnika sve do Melnica. Oni prelaze Oltare i naseljavaju Krasno Polje—Devčići, ili pak prodiru dalje na jug i naseljavaju kraj sve do Jablanca, Prizne.

Nedugo iza njih od Krmpota i Krivog Puta, sa svih strana Primorja, ova-
mo u manjim grupama pristižu novi doseljenici, koji su također uglavnom
stočari i ratari, obitelji: Biondić i Gržeta iz Dobrinja, Lopac, Špalj, Gržan,
Jurčić, Kirin i Smojver iz Bribira, Škrgatić iz Grobnika, Šolić i Štokić iz
zadarskih otoka, Baričević i Bilen iz riječkog primorja, Dešić iz Novoga, Grbac
iz Hreljina i Segote s Raba.

II.

Čini mi se da je većina ovih rodova također bunjevačkog podrijetla i da
je u ove krajeve doselila iz Dalmacije i Hercegovine bježeći pred Turcima na
kraju XV. i početku XVI. st.

Po jeziku, govoru i načinu privređivanja ovi se doseljenici nisu razliko-
vali od Bunjevaca—Podgoraca koji su ovamo pristigli. Oni su se brzo jedni
s drugima stopili i sjedinili. Uglavnom, sve su to bili Hrvati katolici, čija je
osnova privređivanja oduvijek bilo stočarstvo, a zatim zemljoradnja. Dakako,
ako su se smjestili uz more, onda su se bavili pomalo i ribolovom i pomor-
stvom, a povremeno i drugim poslovima koji su bili vezani za rad u šumi,
zatim su radili na izgradnji cesta, vlāka, itd.

Senjani od davnine sve stanovnike okolice, koji nastavaju kraj sjevero-
zapadno od Senja, Senjske Drage i Vratnika, nazivaju Bunjevci, a one druge,
koji su naselili dijelove Velebita—Primorje od Jurjeva na jug, Podgorcima,
dok one koji su naselili područje Senjske Drage, Vratnika, Melnica, Senjskog
bila, Hrnotina, Oltara, Krasna, Kalića, Planikovca, ne nazivaju ni Bunjev-
cima niti Podgorcima premda su zajedno naselili ove krajeve. Ti stanovnici
kao da se osjećaju više Ličanima, što nije u redu, jer potječu od doseljenika
koji su naselili Jurjevo i okolicu, od 1645. do 1667. Svima njima, od davnine
bio je Sv. Juraj — današnje Jurjevo, administrativno, vojno, vjersko i pro-
svjetno središte, općina, župa i kumpanija svetojuračka.

U vezi s nastankom imena Bunjevac postoji nekoliko još uvijek opreč-
nih mišljenja. Jedni ga izvode da potječe od malih poljskih nastambi zvanih
bunja ili poljarica, a izgrađenih od kamena u suhozidu, kružne osnove i po-
krivenih kamenim pločama. Eto, u takvim bunjama da su stanovali ti stari
stočari na području sjevernih Kotara. Drugi izvode podrijetlo od imena rje-
čice Bune, koja kod Blagaja u Hercegovini utječe u Neretvu, i odatle da su
ovi Bunjevci uskočili pred turskom silom u Ravne kotare. Treći pak izvode
postanak imenice od riječi »buna«, jer su oni uvijek bili spremni na pobunu,
jer su uvijek bili u pokretu kao stočari, mijenjali svoja staništa pa i gospo-
dare, ovisno o tome gdje bi imali veću korist. I zbog tih razloga oni su često

selili s turskog na mletačko područje — u Ravne kotare, a odavde na slobodno hrvatsko kopno u sastavu austrijske države, odakle su se opet znali vraćati na prvotna mjesta staroga kraja.

Kada su osjetili da su u svojim pravima uskraćeni, oni su se bunili i branili oružjem, bez obzira na to da li se radilo o vlasteli ili krajiškim vlastima.

Koje je tumačenje istinito, teško je za sada odgovoriti. Čini mi se da bi to moglo biti ovo treće.

Ta narav Bunjevaca da se stalno sele bila je i kasnije nazočna a osobito oslobođenjem Like od Turaka 1689., kada su velikim dijelom naselili puste krajeve Like. Kasnije naseljavaju isto tako velika nenaseljena područja Moslavine, Podravine i Slavonije. A to iseljenje iz »starog kraja« bilo je isto tako nazočno poslije II. svjetskog rata, a ono traje još i danas, iako u manjem opsegu, s uvijek naglašenom željom za povremenim vraćanjem u stari kraj, gdje obnavljaju stara ognjišta.

Naseljavanje Bunjevaca i Podgoraca na širem teritoriju senjske okolice, uz živu tradiciju i pisane izvore XVII. i XVIII. st. danas možemo pratiti još na temelju arheoloških nalaza, koji su nazočni na svim onim mjestima gdje su se nakon doseljenja oni smjestili. Ovdje se radi o ostacima manjih nastambi i gospodarskih zgrada izgrađenih u tehnici suhozida, zatim o keramici i drugim stvarima njihove materijalne kulture i duhovnog života, koji za nas imaju prvorazrednu spomeničku vrijednost čija prošlost ne prelazi 4 stoljeća.

Ovaj kratki prikaz doseljenja Primoraca i Bunjevaca u senjski kraj (I) i uz obalu predstavlja sažetak veće znanstvene rasprave pok. prof. Stjepana Pavičića, koju smo pod naslovom »Naseljavanje Bunjevaca u senjskoj planini i Podgorju, III« objavili u Senjskom zborniku II/1966. str. 344—359. Za ovaj sažetak nisu korišteni prikazi naših novih povjesničara, već samo prof. Pavičića, koji je bio i ostao do danas najbolji poznavalac povijesti naselja i naseljavanja Like i Hrvatskog primorja. Njegov rad čini mi se da je jedan od najboljih pisanih do sada, koji najpoštenije a dokumentirano opisuje slijed naseljavanja Hrvata Bunjevaca u Podgorje i na područje Krivoga Puta—Krmpota. Sažetak je napisan u namjeri da nam pomogne da lakše shvatimo pretiskanu znanstvenu jezikoslovnu raspravu prof. Grge Tomljenovića: »Bunjevački dijalekt zaleđa senjskog s osobitim obzirom na naglas«.

Ovo je prigoda kojom Senjsko muzejsko društvo posmrtno izražava svoju veliku zahvalnost samoprijegornom požrtvovalnom radu prof. Pavičića i Tomljenovića, koji su mnogo pridonijeli da se osvijetli povijest i zabilježi jezik naših Bunjevaca.

Stjepan Pavičić, prof. — Ante Glavičić prof., Senj, Gradski muzej

Ovaj rad predočuje kratak sažetak jedne veće rasprave u kojoj je autor na temelju dokumenata opisao naseljavanje senjske okolice, područje Krmpota, Krivoga Puta, a zatim Senjske Drage, Krasna i Podgorja u prvoj polovici XVII. st. Opisuje se dolazak tih uskoka iz područja Ravnih kotara u Lič, a onda u Krmpote-Krivi Put, pa preko Jurjeva u Podgorje i Liku. Sažetak je napisan kao informacija da se lakše shvati rasprava Grge Tomljenovića »Bunjevački dijalekat za leđa senjskog s osobitim obzirom na naglas«.

Zusammenfassung

DIE ANSIEDLUNG DER BUNJEVACER — KRMPOTER IM SENJER GEBIRGE UND KÜSTENLANDE IN DER ERSTEN HÄLFTE DES 17. JH.

Diese Arbeit stellt die Zusammenfassung einer ausführlicheren Studie dar, in welcher aufgrund der Dokumente die Ansiedlung der Senjer Umgebung, der Gebiete Krmpote, Krivi Put, Senjska Draga, Krasno und Podgorje in der ersten Hälfte des 17. Jh. beschrieben wurde. Der Autor schildert das Ankommen dieser aus Ravni Kotari angesiedelten Überläufer: sie hatten sich zuerst in Lič angesiedelt und sind dann in Krmpote — Krivi Put und nachdem über Jurjevo in Podgorje und Lika übergegangen. Diese zusammengefasste Arbeit ist nur eine Information um die vorliegende Studie über die Bunjevacer Mundart leichter zu verstehen.

Sl. 33 — Stari ulaz u uskočku tvrđavu — grad Ledenice, stanje iz 1978.